

พระพุทธเจ้าผู้วางรากฐานการสื่อสารทางการเมืองเชิงสันติ

The Buddha and the Foundation of Peaceful Political Communication

พิมพ์ชนก สืบพงษ์สังข์

Pimshanok Subhongsang

นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การสื่อสารทางการเมืองเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการปกครองประเทศเป็นอย่างยิ่ง การสื่อสารทางการเมืองเป็นการสื่อสารระหว่างผู้ปกครองประเทศและประชาชน ตลอดทั้งการสื่อสารระหว่างประชาชนด้วยกันเพื่อให้เกิดแนวคิดทางการเมืองที่เป็นไปเพื่อความสงบสุขดีงาม ในการเป็นอยู่ร่วมกันในสังคม

เมื่อพิจารณาถึงสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงสอนเกี่ยวกับเรื่องธรรมะและเรื่องสังคม จะเห็นได้ว่า พระพุทธเจ้าทรงเป็นนักสื่อสารทางการเมืองเชิงสันติอย่างแท้จริง การสื่อสารและการเมืองที่ดีงามนั้นจะต้องมีรากฐานอยู่บนพุทธจริยธรรม คือ เป็นการสื่อสารเพื่อให้เกิดความปรองดอง สื่อสารเพื่อให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน สื่อสารเพื่อนำพาให้ประชาชนได้พบความสุขสงบทางจิตใจและทางสังคม ในด้านการเมืองหรือการบริหารประเทศ พระพุทธเจ้าให้ความสำคัญกับผู้นำเป็นอย่างยิ่ง ผู้นำที่พึงประสงค์ต้องเป็นคนดี มีศีลธรรม คุณธรรม บริหารบ้านเมืองอย่างซื่อสัตย์สุจริต คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก

การสื่อสารทางการเมืองที่พระพุทธเจ้าได้กระทำนั้น เป็นการสื่อสารเพื่อให้ประชาชนเข้าใจระบอบการปกครองที่ต้องมีธรรมะเป็นใหญ่ ผู้นำต้องมีธรรมและประพฤติธรรม หากผู้นำไม่มีธรรมและไม่ประพฤติธรรมแล้ว สังคมอาจถึงความวิบัติได้เสมอ พระพุทธเจ้าจึงทรงเป็นผู้วางรากฐานการสื่อสารทางการเมืองเชิงสันติเพื่อนำพาสัตว์โลกทั้งหลายให้พบความสุขที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง

Abstract

Political communication plays the very important role in country administration. The political communication is the communication between the government and the people and the communication between people and people as well. The political communication has to create the good political concept in living together peacefully in society.

When considering in what Lord Buddha taught about Dharma and society, we will understand that Lord Buddha himself was the true peaceful political communicator. The good political communication must profoundly base on Buddhist morality. The good political communication must bring happiness, good understanding and peace both in mind and society. As for the country administration, Lord Buddha emphasizes the importance of the country leaders. The desirable leaders must be good, behave themselves in morality, rule the countries honestly, and think much about the people benefit and the common interest.

The political communication that Lord Buddha acted is the communication for people to understand the country administration that base on the supremacy of the Dharma. Leaders must live in virtues. If the leaders do not have Dhamma and behave themselves in morality then the society may certainly collapse. Therefore we can say that Lord Buddha was the person who created the foundation of the Buddhist political communication in order to lead human beings to find the real and sustainable happiness.

๑. บทนำ

เป็นที่แน่ชัดว่า นักการเมืองหรือผู้ปกครองเป็นบุคคลที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการนำพาประเทศชาติให้รอดพ้นจากวิกฤติต่าง ๆ และมีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางการเป็นไปของประเทศชาติ นักการเมืองหรือผู้ปกครองที่ดีจำเป็นต้องมีจริยธรรม คุณธรรม ศีลธรรม ประจําใจ แต่สิ่งนี้นักการเมืองหรือผู้ปกครองควรมีควรเป็นนั้น ดูเหมือนจะเป็นสิ่งสุดท้ายที่จะถูกกล่าวถึง หรือหากจะพูดอีกประการก็คือ เป็นสิ่งที่ไม่ได้รับการสนใจหรือกล่าวถึงเลยด้วยซ้ำไป

ในภาวะความมืดครึ้มทางการเมืองและการบริหารปกครองประเทศชาติเช่นนี้ พุทธธรรมดูเหมือนเป็นแสงสว่างที่ส่องอยู่ที่ปลายอุโมงค์ เป็นความหวังที่ยังคงเรืองรองอยู่ในหัวใจของคนที่ยังมีความหวัง ดังนั้น จริยธรรมในเรื่องของการสื่อสารทางการเมืองจึงมีความสำคัญและมีบทบาทอย่างยิ่งในการก่อให้เกิดสันติสุข ความรักใคร่ปรองดอง การไม่แบ่งฝักแบ่งฝ่ายของประชาชนในชาติเดียวกัน

อันจะนำไปสู่การเปิดใจกว้าง ยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่าง และร่วมมือร่วมใจกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยความจริงใจ ซึ่งเป็นแนวทางที่ทำให้ชาติดำรงความเป็นชาติได้ยั่งยืนสืบต่อไป

๒. แนวคิดเรื่องการสื่อสารทางการเมือง

๒.๑ ความสำคัญของการสื่อสาร

การสื่อสารเป็นกระบวนการที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อชีวิตประจำวันของมนุษย์เรา เนื่องจากเราต้องอาศัยการสื่อสารเป็นเครื่องมือในการปฏิบัติงานต่าง ๆ ซึ่งเราจะต้องติดต่อกับบุคคลอื่นในสังคม การสื่อสารจึงมีความสำคัญต่อมนุษย์ทั้งในระดับจุลภาคและมหภาค ดังนี้

๑. ความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในระดับจุลภาค ได้แก่ ความสำคัญต่อชีวิตประจำวันต่อความเป็นสังคม ต่อการสร้างความร่วมมือ ต่อการสร้างการรับรู้เกี่ยวกับตนเอง ต่อการให้ความบันเทิง ต่อการเพิ่มประสิทธิภาพในการรักษาพยาบาล และต่อการทำจิตบำบัด

๒. ความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในระดับมหภาค ได้แก่ ความสำคัญต่อการเมืองการปกครอง ต่อการส่งเสริมสร้างประชาธิปไตย ต่อการพัฒนาประเทศ ต่อการถ่ายทอดวัฒนธรรม ต่อการศึกษา ต่อธุรกิจและอุตสาหกรรม และต่อการเสริมสร้างประสิทธิภาพในการบริหารองค์การ

การสื่อสารได้รับการยกย่องอย่างสำคัญว่าเป็นพลังที่ยิ่งใหญ่ในการพัฒนาประเทศ เนื่องจาก การสื่อสารสามารถเปลี่ยนความคิด หรือทัศนคติของคนในสังคม ตลอดจนอาจทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตและแบบแผนแห่งความเป็นอยู่ในสังคมได้ การสื่อสารทางการเมืองจะทำให้ประชาชนได้รับรู้ และเรียนรู้ประสบการณ์ต่างๆทางการเมือง เกิดความเข้าใจทางการเมืองและเกิดการมีส่วนร่วมในการเมืองการปกครองประเทศ นอกจากนี้ยังทำให้รัฐบาลสามารถรับรู้ถึงความต้องการของประชาชนและสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างทั่วถึง^๑

๒.๒ ความหมายของการสื่อสารทางการเมือง

ฮาโรลด์ ดี ลาสเวลล์ (Harold D.Lasswell) กล่าวว่า การสื่อสารทางการเมืองเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับใคร พูดยอะไร ผ่านช่องทางไหน ถึงใคร และก่อให้เกิดผลกระทบอย่างไร ซึ่งมีบริบทที่ประกอบด้วย ผู้ส่งสาร ข่าวสาร ช่องทาง และผู้รับสาร ทั้งนี้ การสื่อสารทางการเมืองมักกระทำ

^๑ Brian McNair, **An Introduction to Political Communication**, 2nd edition, (New York : Routledge, 1999), p.5.

ภายใต้สภาพแวดล้อมทางการเมืองหนึ่งๆ และผลของการสื่อสารทางการเมืองย่อมก่อให้เกิดผล และผลกระทบอีกด้วย

พฤทธิสถาน ชุมพล กล่าวถึง การสื่อสารทางการเมืองว่าเป็นกระบวนการทางการเมืองที่เกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนข้อเท็จจริง ทักษะ ความคิดเห็น ตลอดจนประสบการณ์ต่างๆ ในทางการเมืองระหว่างบุคคล ซึ่งก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของสังคมการเมือง โดยระบบการเมืองหรือรัฐบาลจะหาช่องทางให้ประชาชนได้รับทราบนโยบายและกิจกรรมของรัฐบาล กับการที่ประชาชนจะได้เรียนรู้ถึงนโยบายและกิจกรรมต่างๆ นั้นเอง การสื่อสารทางการเมืองจึงนับเป็นกระบวนการพิเศษที่ก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของสังคมการเมือง และทำให้บุคคลสามารถดำรงอยู่ได้ในสังคมการเมืองนั้น^๒

การสื่อสารทางการเมืองจึงหมายถึงการถ่ายทอดข้อมูลและข่าวสารทางการเมืองหรือแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูลอันเกี่ยวกับการเมืองโดยตรง ระหว่างสมาชิกในระบบการเมืองทั้งในแง่ของปัจเจกบุคคลและคณะบุคคลกับรัฐบาล ซึ่งอาจเป็นได้ทั้งการสื่อสารระหว่างรัฐบาลกับประชาชน ระหว่างนักการเมืองกับประชาชน ระหว่างประชาชนกับรัฐบาล หรือ ระหว่างประชาชนกับประชาชนด้วยกันเอง เพื่อให้เกิดความสุขสงบ ร่มเย็นในสังคม และการถ่ายทอดข้อมูลเพื่อให้สังคมมีเอกภาพ มีความเข้าใจตรงกัน และนำพากันดำเนินแนวทางไปสู่ทิศทางที่พึงามในการที่จะพัฒนาการเมืองให้เป็นการเมืองที่เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวมเป็นสำคัญ

๓. คุณธรรม จริยธรรม ในการสื่อสารทางการเมือง

๓.๑ ความหมายของคุณธรรม และจริยธรรม

คุณธรรม ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายคุณธรรมว่า หมายถึงสภาพคุณงามความดี^๓ ในขณะที่กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้ให้ความหมายว่า คุณธรรม หมายถึงสิ่งที่บุคคลส่วนใหญ่ยอมรับว่าเป็นสิ่งที่พึงาม เป็นความปรารถนาที่ส่งผลให้เกิดการกระทำที่เป็นประโยชน์และความจริงต่อสังคม อันได้แก่การปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางศาสนา^๔

^๒ พฤทธิสถาน ชุมพล, **ระบบการเมือง : ความรู้เบื้องต้น**, พิมพ์ครั้งที่ ๓ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๑๘๑.

^๓ ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๒**, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๕๖), หน้า ๒๕๓.

^๔ กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, **การจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน**, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ดีการพิมพ์จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๑๕.

อาริสโตเติล (Aristotle) ให้ความเห็นเกี่ยวกับคุณธรรมว่า คุณธรรมหมายถึงคุณงามความดี เป็นสภาวะจิตใจที่มั่นคง ซึ่งแสดงตัวออกมาในรูปการกระทำที่จริงจัง และอยู่ในทางสายกลาง คนที่มีคุณธรรมคือ คนที่มีความพอดี ทำด้วยความเจตนาดี มีเหตุผล เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมเป็นใหญ่^๕ ส่วน ลอว์เรนซ์ โคลเบิร์ก (Lawrence Kohlberg) ได้ให้ความหมายว่า คุณธรรมหมายถึงความรู้สึกผิดชอบชั่วดี เป็นกฎเกณฑ์และมาตรฐานของการประพฤติปฏิบัติในสังคม โดยทำให้บุคคลมีการพัฒนาจนกระทั่งกลายเป็นนิสัยที่ฝังาม เป็นเครื่องตัดสินใจของสังคมได้ว่าพฤติกรรมที่ดำเนินอยู่นั้น ผิดหรือถูก^๖

ความหมายของจริยธรรม

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต) ให้ความหมายว่า จริยธรรม หมายถึง ธรรมคือความประพฤติ การดำเนินชีวิต หลักการประพฤติ และหลักการดำเนินชีวิตอันประเสริฐ หมายถึงมรรคมีองค์ ๘ คือ ศีล สมาธิและปัญญา^๗ ส่วน วคิน อินทสระ ได้ให้ความหมายว่า ธรรมที่ควรประพฤติให้หมายถึงที่ฝ่ายดี คือ บุญ หรือกุศลธรรม เป็นการประพฤติตามหลักกุศลกรรมบถ ๑๐^๘ ส่วน บุญมี แทนแก้ว ได้ให้ความหมายไว้ว่า จริยธรรม หมายถึง ธรรมชาติหรือหลักธรรมที่บุคคลควรประพฤติ จัดว่าเป็นคุณธรรมที่แสดงออกทางร่างกาย ในลักษณะที่ฝังามถูกต้องอันเป็นที่ต้องการของสังคม^๙

สรุปได้ว่า คุณธรรมจึงเป็นความรู้สึกนึกคิดที่อยู่ในจิตใจของคนทุกคน เป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นโดยการแสดงออกทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ ซึ่งสังคมให้การยอมรับและถือว่าเป็นการกระทำที่ดีงาม ส่งผลให้เกิดประโยชน์สุขต่อตนเองและสังคม และจริยธรรม คือ การประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องดีงามของบุคคลโดยอาศัยหลักของค่านิยมและศีลธรรมในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างสงบสุข และเป็นที่ยอมรับของสังคม ทั้งคุณธรรมและจริยธรรมจึงเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กัน ความหมายใกล้เคียงกัน จึงมักใช้คู่กัน การมีคุณธรรมและจริยธรรมของบุคคลจึงเป็นสิ่งที่สังคมมีความปรารถนาเป็นอย่างยิ่ง

^๕ พิภพ ชวงเงิน, **จริยธรรมวิชาชีพ**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์รวมสาส์น , ๒๕๔๕), หน้า ๑๑.

^๖ อ้างถึงใน สภาอาจารย์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, **พระราชดำรัสในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ ธันวาคมระหว่างปี พ.ศ.๒๕๓๑-๒๕๔๒ การวิเคราะห์คุณธรรม ๔ ประการ**, (พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๔๓), หน้า ๑๙.

^๗ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทเอสอาร์พริ้นติ้งแมสโปรดักส์จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๕๗.

^๘ วคิน อินทสระ, **พุทธจริยศาสตร์**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมดา, ๒๕๔๙), หน้า ๒๒.

^๙ บุญมี แทนแก้ว, **จริยธรรมกับชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร : ธนะการพิมพ์, ๒๕๓๗), หน้า ๑.

๔. พุทธจริยธรรมการสื่อสาร

พระพุทธองค์ไม่ทรงสรรเสริญวาทาที่ไม่จริง วาทาที่ก่อให้เกิดโทษแก่ผู้อื่น แม้ผู้พูดจะพูดได้ไพเราะอ่อนหวานโดยอุบายอันแยบคายมากมายจนทำให้คนอื่นเชื่อในถ้อยคำของตนได้ก็ตาม ก็ผู้พูดเพียงคำเดียวที่ประกอบด้วยประโยชน์ ทำให้จิตใจของผู้สดับสงบไม่ได้ ดังที่ปรากฏใน ขุททกนิกาย ธรรมบทว่า “คำพูดที่เหลวไหลไร้ประโยชน์ตั้งพันคำ ผู้ฟังที่มีประโยชน์เพียงคำเดียวไม่ได้ เพราะฟังแล้วทำให้จิตใจสงบ”^{๑๐}

ใน วาจาสูตร พระพุทธเจ้าได้แสดงลักษณะของวาทาที่ดีไว้ว่า ต้องประกอบด้วย คุณลักษณะ ๕ ประการคือ พุดถูกเวลา พุดคำจริง พุดคำสุภาพ พุดคำที่ประกอบด้วยประโยชน์ พุดด้วยเมตตาจิต^{๑๑} ในอรรถกถาได้อธิบายลักษณะของวจีสัจจิต ไว้ดังนี้

- ๑) พุดจริง ได้แก่พุดคำจริง ดำรงความสัตย์ ไม่พุดเท็จ
- ๒) ไม่พุดส่อเสียด พุดคำที่ทำให้เกิดความสามัคคี พุดสมานคนที่แตกต่างกันให้ดีขึ้น
- ๓) พุดคำสุภาพ กล่าววาทาที่ฟังสบายหู ฟังแล้วสบายใจ
- ๔) พุดพอประมาณ พุดถูกกาลอันควร

การใช้วาทาที่ดีย่อมทำให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่นและทำให้สังคมเกิดความสงบสุข

ในอภัยราชกุมารสูตร ได้กล่าวถึงเกณฑ์ในการตรัสวาทาของพระพุทธเจ้า โดยพระพุทธเจ้าได้ตรัสกับอภัยราชกุมาร คือ พระพุทธเจ้าไม่กล่าววาทาที่ไม่จริง ไม่แท้ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจ^{๑๒}

๕. แนวคิดเรื่องการสื่อสารในทัศนะของพระพุทธเจ้าที่ปรากฏในคัมภีร์ชาดก

แม้การสื่อสารทางการเมืองจะเป็นวิชาสมัยใหม่ หรือ มีหลักฐานว่าถือกำเนิดในยุคกรีกโบราณ แต่จากการศึกษาพระพุทธศาสนา จะทราบว่า พระพุทธเจ้าได้ให้แนวทางในเรื่องการสื่อสารและเรื่องการเมืองไว้อย่างชัดเจน แนวคิดในเรื่องการสื่อสาร ปรากฏในคำสอนเรื่องการใช้วาทา หรือ การพูดซึ่งเป็นการสื่อสารโดยตรง บทความนี้จะขอยกตัวอย่างการสอนเพื่อการสื่อสารหรือการพูดที่ปรากฏในคัมภีร์ชาดกมาพอสังเขปคือ

^{๑๐} ชู.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๐๑/๖๑.

^{๑๑} อ.จ.ปญจก.(ไทย) ๒๒/๑๙๘/๓๓๘.

^{๑๒} ม.ม.(ไทย) ๑๓/๘๖/๘๗-๘๘.

๕.๑ บุคคลควรพูดความจริง ไม่ควรกล่าวมุสาวาท

ใน **เจติยราชชาดก**^{๑๓} พระพุทธเจ้าตรัสเล่าถึงอดีตชาติของพระเวททัต ที่เคยทำมุสาวาท แล้วถูกแผ่นดินสูบ พระเจ้าอุปจิราชครองราชย์อยู่ในนครแห่งหนึ่ง พระองค์มีกบิลพราหมณ์เป็นปุโรหิต กบิลพราหมณ์มีน้องชายชื่อโกรกัลมพะเป็นคนพาล โกรกัลมพะเป็นเพื่อนกับพระราชชาติตั้งแต่วัยเด็ก เมื่อครั้งยังเป็นพระราชกุมารเคยให้สัญญากับโกรกัลมพะว่า หากได้ครองราชย์จะแต่งตั้งเขาเป็นปุโรหิต แต่เมื่อพระองค์ได้ครองราชย์ก็ไม่อาจแต่งตั้งให้เขาเป็นปุโรหิตได้ เนื่องจากกบิลพราหมณ์ยังคงดำรงตำแหน่งอยู่ ต่อมากบิลพราหมณ์ออกบวช และมอบตำแหน่งปุโรหิตให้แก่ลูกชายของตน เหตุการณ์นี้ได้สร้างความไม่พอใจให้แก่ โกรกัลมพะเป็นอย่างมาก เพราะเขาต้องการเป็นปุโรหิต พระราชาจึงคิดทำการมุสาวาท ว่าโกรกัลมพะเป็นพี่ชายของกบิลพราหมณ์ สมควรจะได้เป็นปุโรหิตแทนลูกของกบิลพราหมณ์ พระราชาประกาศว่าจะทำการมุสาวาท ยืนยันให้ประชาชนทั้งหมดได้รับรู้

กบิลพราหมณ์ซึ่งได้บวชเป็นพระดาบสแล้ว ได้กล่าวเตือนพระราชาว่า อย่าได้ทำมุสาวาทเลย การทำมุสาวาทถือว่าเป็นการทำลายธรรม ซึ่งเท่ากับการทำลายตน หากทำมุสาวาท ฤทธิ์ ๔ อย่างที่มี จะสูญหายไป เทวดาทั้งหลายที่รักษาพระองค์จะพากันหนีไป พระโอรสก็จะมกลื่นหลุดเน่าเหม็นพุ่งไป บุคคลไม่ควรกล่าวคำโกหก บิดเบือนให้ความจริงเป็นความเท็จ พระเจ้าอุปจิราชไม่เชื่อฟังพระดาบส ยังคงยืนยันกล่าวคำมุสาวาทซ้ำแล้วซ้ำอีก ทำให้สิ่งไม่ดีต่างๆ ได้กล่าวแล้วเกิดขึ้นกับพระองค์ พระดาบสได้ตรัสเตือนพระเจ้าอุปจิราชให้หยุดพูดมุสาวาทเป็นครั้งสุดท้าย แต่พระราชาไม่เชื่อ ยังคงกล่าวคำมุสาวาทต่อไป เป็นผลให้พระองค์ถูกรถดินสูบลงไปที่พื้น พระพุทธเจ้าได้กล่าวพระคาถาว่า บุคคลไม่ควรกล่าวถ้อยคำด้วยความอคติใดๆ ควรกล่าวแต่คำสัตย์เท่านั้น คำสัตย์ย่อมเป็นวาจาอมตะ เป็นคุณประโยชน์แก่ตัวผู้พูดเอง แต่อย่างไรก็ตาม หากการกล่าววาจาสัตย์แต่ไม่มีประโยชน์ พระพุทธเจ้าก็ไม่ทรงสนับสนุนให้กล่าว เช่นชาดกเรื่องราชชาดก^{๑๔} พระพุทธเจ้าสอนว่า เรื่องจริงเท่าไรก็ดี ไม่ควรพูดในชาดกเรื่องนี้ พระโพธิสัตว์กำเนิดเป็นนกแขกเต้าชื่อราชะ มีน้องชื่อโปฏฐปาทะ อยู่ในความอุปการะของพราหมณ์ผู้หนึ่ง ในคราวที่พราหมณ์ต้องเดินทางไปทำการค้าต่างเมือง ได้ฝากให้นกทั้งสองช่วยดูแลนางพราหมณ์ผู้เป็นภรรยา นางพราหมณ์มีผู้ชายไปมาหาสู่ที่บ้าน และกระทำการนอกใจสามีเป็นประจำ นกโปฏฐปาทะถามพี่ว่า ควรจะต่อว่านางพราหมณ์ดีหรือไม่ นกราชะได้ห้ามปรามนกน้องชาย แต่นกโปฏฐปาทะไม่เชื่อฟัง

^{๑๓}ดูรายละเอียดใน ชุ.ชา.อภฺฐก.อ. (ไทย) ๓/๕/๕๓๑-๕๕๑.

^{๑๔}ดูรายละเอียดใน ชุ.ชา.ทุก.อ. (ไทย) ๓/๓/๒๖๒-๒๖๕.

นกไปฏฐปาทะได้ต่อว่านางพราหมณีว่าทำสิ่งที่น่าอดสู นางรังเกียจ นางพราหมณีมีความโกรธแค้นมาก นางทำที่เป็นรักนงไปฏฐปาทะและบอกให้มาใกล้ๆ จากนั้นนางพราหมณีจึงคิดว่า นกไปฏฐปาทะว่า ไม่รู้จักประมาณตน กล่าวว่านางในสิ่งที่ไม่สมควร นางได้หักคอกนกไปฏฐปาทะจนตาย และจับนกโยนเข้าไปในเตาไฟ

เมื่อพราหมณ์กลับมาจากต่างเมือง ได้ถามนกราวะว่า นางพราหมณีประพฤตินี้ดีหรือไม่ นกราวะตอบว่า ธรรมดา บัณฑิตไม่พูดวาจาจาเม้งจะเป็นความจริงแต่ไม่ดี ไม่มีประโยชน์ ถ้าหากพูดไปอาจต้องนอนอยู่เช่นเดียวกับนกไปฏฐปาทะที่ถูกเผาจนจมอยู่ในเตาไฟ

การกล่าวความจริงแต่เบียดเบียนจิตใจผู้อื่น และไม่มีประโยชน์ ก่อให้เกิดโทษแก่ตน วาจาเช่นนั้นเป็นวาจาที่ไม่ควรกล่าวเลย

๕.๒ คนมีวาจาหยาบ ย่อมไม่เป็นที่รัก

ใน เอกปัดถชาดก^๕ พระพุทธเจ้าได้แสดงพระธรรมเทศนาถึง พระราชาโอรสของพระราชา ซึ่งมีชื่อว่าทูลุจลินจวี เป็นผู้มักโกรธ ดุร้าย และมักกล่าวถ้อยคำหยาบคายเป็นประจำ ไม่มีใครจะสามารถอบรมพระกุมารองค์นี้ได้เลย จึงพาพระกุมารไปสู่สำนักของพระศาสดา พระศาสดาให้โอวาทกุมารว่า คนมีวาจาหยาบย่อมไม่เป็นที่รัก ที่ชอบใจ แม้ของบิดารมารดา บุตรภรรยา พี่น้องชายหญิงญาติพี่น้อง หม่อมมิตร ไม่มีใครปรารถนาที่จะอยู่กับบุคคลที่มีวาจาหยาบคาย มีความโกรธ ความดุร้าย บุคคลเช่นนี้เมื่อตายไปย่อมไปเกิดในอบายภูมิคือนรก หากได้กลับมาเกิดเป็นมนุษย์อีกก็ย่อมเป็นคนมีโรคมาก มีความทุกข์ร้อนเร็ว พระพุทธเจ้าสอนพระกุมารให้ละทิ้งความดุร้าย การกล่าวถ้อยคำหยาบคาย และให้ประพฤติตนเป็นคนอ่อนโยน สุภาพ มีเมตตา จึงจะรอดพ้นจากนรกได้

พระพุทธเจ้าได้ยกเรื่องในอดีตมาตรัสเล่าว่า พระโพธิสัตว์เสวยชาติเป็นดาบส อาศัยอยู่ในอุทยานใกล้กับพระราชวัง พระกุมารนามว่าทูลุจกุมาร ซึ่งมีนิสัยดุร้าย กล่าวคำพูดหยาบคายอยู่เสมอ พวกอำมาตย์ พราหมณ์ และคฤหบดี พยายามจะห้ามปรามพระกุมาร แต่พระกุมารก็มิได้เชื่อฟังเลย พระราชาจึงตรัสให้พระดาบสช่วยอบรมพระกุมาร พระดาบสโพธิสัตว์จึงชวนพระกุมารไปเดินเที่ยวในอุทยาน เห็นหน่อต้นสะเดา จึงให้พระกุมารเด็ดใบสะเดามาเคี้ยวกิน พระกุมารเคี้ยวใบสะเดาแล้วรีบถ่มทิ้ง และตรัสว่า ต้นไม้นี้เปรียบเสมือนยาพิษชนิดร้ายแรง ถ้าต้นสะเดานี้โตขึ้นคงจะฆ่ามนุษย์จำนวนมาก ตรัสเสร็จแล้วก็ขยี้ต้นสะเดานั้นแหลกคาพระหัตถ์

^๕ดูรายละเอียดใน ชุ.เอกก.อ.(ไทย) ๓/๒/ ๕๙๘-๖๐๖.

พระโพธิสัตว์จึงกล่าวกับพระกุมารว่า พระกุมารยังกล่าวถึงหน่อสะเดาถึงเพียงนี้ ชาวแคว้นก็เช่นเดียวกัน ก็จะคิดว่า พระกุมารนี้แม้เป็นเด็กก็ยังมีความดุร้าย พุดหยาบคายถึงเพียงนี้ หากเจริญเติบโต ได้ครองราชย์สมบัติจะทำร้ายประชาชนสักเพียงใด พวกชาวแคว้นก็จะขับไล่พระกุมารออกจากแคว้นนี้ไปเสีย พระโพธิสัตว์ได้กล่าวสอน ให้พระกุมารละเว้นการทำตนเหมือนต้นสะเดาที่มีรสขม ให้มีความอดทน ความเมตตา ไม่ดุร้ายและกล่าวคำหยาบคาย พระกุมารเชื่อฟังถ้อยคำพระโพธิสัตว์และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนให้ดียิ่งขึ้น เมื่อพระชนกสวรรคต พระกุมารก็ได้ครองราชสมบัติ บำเพ็ญบุญบารมี ถือศีล ให้ทานเป็นประจำ

๕.๓ บุคคลพึงมีสติสัมปชัญญะในการพูด

ในกัจจลชาดก^{๑๖} พระพุทธเจ้าตรัสสอนให้บุคคลอย่าเป็นผู้พูดมาก ไม่ถูกเวลา อาจถึงแก่ความตายได้ ต้องมีสติ ในอดีตกาล พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นอำมาตย์ เป็นผู้สอนธรรมแก่พระราชาราช พระราชาราชเป็นผู้ที่ช่างพูดมาก พระโพธิสัตว์ประสงค์จะหาวิธีระงับความพูดมากของพระราชาราช ในครั้งนั้นมีเต่าตัวหนึ่งอาศัยอยู่ในสระน้ำ เป็นเพื่อนกับลูกหงส์สองตัว เมื่อสนิทกันมากขึ้น หงส์จึงชวนเต่าไปป่าหิมพานต์ โดยมีวิธีการคือ ให้เต่าคาบไม้ไว้ให้แน่น ห้ามพูดใดๆ และลูกหงส์จะคาบปลายไม้ทั้งสองข้างบินไปในอากาศ พวกเด็กเห็นหงส์นำเต่าไป จึงตะโกนร้องว่า หงส์นำเต่าไป เต่าได้ยินดังนั้น ก็อยากจะร้องโต้ตอบกับเด็กว่า เพื่อนพาเราไปก็จริง มันไม่ใช่ตุระอะไรของเจ้า เต่าคิดแล้วก็อ้าปากเพื่อที่จะพูด เมื่อเต่าอ้าปาก จึงหล่นจากท่อนไม้ ตกลงสู่พื้นข้างล่าง เต่าแตกออกเป็นสองเสี่ยง ถึงแก่ความตาย

เมื่ออำมาตย์รู้เรื่องของเต่า จึงเล่าให้แก่พระราชาราชฟังและกราบทูลว่า คนที่ปากกล้า พูดมากไม่รู้จบ ไม่รู้เวลาที่ควรพูดหรือไม่ควรพูด ย่อมได้รับทุกข์เช่นนี้ บุคคลที่เป็นบัณฑิต ควรกล่าวแต่วาจาที่ดี เป็นความจริง และต้องกล่าวในเวลาที่เหมาะสม อย่าทำตนให้พินาศเพราะความเป็นผู้พูดมาก จากนั้นพระราชาราชก็ไม่ประพฤติดนเป็นคนพูดมากอีก

๕.๔ ไม่ควรพูดให้เกินความจริง

ใน ปทุมชาดก^{๑๗} พระพุทธเจ้าตรัสเล่าเรื่องของพระโพธิสัตว์ที่เสวยพระชาติเป็นบุตรเศรษฐีบุตรของเศรษฐี ๓ คนมีความประสงค์จะได้ดอกบัวในสระแห่งหนึ่งเพื่อนำไปประดับงานมหรสพ ซึ่งเขาต้องไปเอ่ยขอดอกบัวจากชายจุมูกแหงผู้ดูแลดอกบัวในสระแห่งนั้น

^{๑๖} ดูรายละเอียดใน ชุ.ชา.ทุก.(ไทย) ๒๗/๑๒๙-๑๓๐/๙๙, ชุ.ชา.ทุก.อ.(ไทย) ๓/๓/๓๔๓ - ๓๔๗.

^{๑๗} ดูรายละเอียดใน ชุ.ชา.ติก.อ.(ไทย) ๓/๔/๙๔-๙๘.

บุตรของเศรษฐีคนแรก ได้กล่าวพรรณนาคุณของชายจุมุกแหงนในแง่ที่ไม่เป็นจริง หวังจะให้เขาเกิดความพอใจจะได้ให้ดอกบัว เขาจึงกล่าวว่า ผมและหนวดที่ตัดแล้ว งอกใหม่ได้ฉันใด จมุกของชายจุมุกแหงน ก็จะงอกใหม่ได้เช่นเดียวกัน เมื่อเขากล่าวเช่นนี้ ชายจุมุกแหงนไม่พอใจอย่างมาก จึงไม่ให้ดอกบัวแก่เขา

บุตรเศรษฐีคนที่สอง ได้กล่าวประจบชายจุมุกแหงนว่า พี่ชพี่ชเขาเก็บเกี่ยวไว้ และต่อมาเมื่อถึงฤดูทำนา หว่านเมล็ดข้าวลงไปในนา ย่อมงอกได้ฉันใด จมุกของเขาที่แหงนไปแล้วก็ย่อมงอกใหม่ได้เช่นเดียวกัน ชายจุมุกแหงนได้ฟังแล้วเกิดความไม่พอใจอีก จึงไม่ให้ดอกบัวแก่เขา

บุตรเศรษฐีคนที่สาม ได้กล่าวกับชายจุมุกแหงนว่า สิ่งที่คุณทั้งสองพูดไปนั้น เป็นการพูดเพ้อเจ้อ และพูดมุสา ในความเป็นจริง จมุกที่แหงนไปแล้วย่อมไม่อาจงอกใหม่ได้ ตนจะไม่กล่าวพาดพิงถึงจมุกของเขา แต่อย่างไรก็ตาม การให้เป็นการกระทำที่ดี เมื่อมีผู้ต้องการดอกบัวและมากล่าวขอจากเขา เขาควรมีเมตตาและให้ในสิ่งที่ให้ได้

ชายจุมุกแหงนฟังคำพูดของบุตรเศรษฐีคนที่สามแล้ว มีความพอใจ ว่าเขากล่าววาจาตามเป็นจริง ตรงไปตรงมา จึงไปเก็บดอกบัวกำใหญ่มาให้แก่บุตรเศรษฐีคนที่ ๓ ดังประสงค์

การพูดถ้อยคำที่จริง และไม่เพ้อเจ้อ ไม่มีการเสแสร้งเพื่อหวังประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง ย่อมเป็นสิ่งที่ครองใจผู้ฟังได้เสมอ

๕.๕ คำพูดที่เฉลียวฉลาดย่อมทำให้ผู้พูดสำเร็จประโยชน์

ใน **มังสชาด**^{๑๘} มีตัวอย่างที่ดีของผู้ที่มีความเฉลียวฉลาดในการพูด ในการที่จะกล่าวขอของจากใคร จะต้องรู้จักพูดให้เหมาะสมและพูดให้ถูกใจคนฟังเพื่อประโยชน์ที่ดีต่อไป ในเรื่องนี้ได้กล่าวถึงพี่น้องสี่คนที่เอยปากขอเนื่องจากคนขายเนื้อ ชายคนแรกได้กล่าวขอด้วยถ้อยคำหยาบคาย จึงได้เพียงเนื้อพังพืด ชายคนที่สองเรียกพ่อค้าว่าพี่ชาย จึงได้ชิ้นเนื้อ ชายคนที่สามเรียกพ่อค้าว่าพ่อ จึงได้หัวใจ ชายคนที่สี่เรียกพ่อค้าว่าสหาย เพื่อนรัก พ่อค้าได้ฟังแล้วมีความยินดีอย่างยิ่ง จึงมอบเนื้อทั้งหมดให้แก่ชายคนที่สี่ และชายคนที่สี่เมื่อได้รับเนื้อทั้งหมดแล้วก็รับความเป็นสหาย ได้ดูแลนายพ่อค้าและครอบครัวเป็นอย่างดีประดุจมิตรที่มีน้ำใจต่อกัน

การเลือกใช้คำพูดที่ถูกต้องเหมาะสม มีการยกย่องและให้เกียรติแก่ผู้อื่น ย่อมได้รับเกียรติและได้รับสิ่งที่ดีงามเป็นการตอบแทน

^{๑๘}ดูรายละเอียดใน พุ.ชา.จตุกก. (ไทย) ๒๗/๕๗-๖๐/๑๖๘, พุ.ชา.จตุกก.อ. (ไทย) ๓/๔/๔๗๕-๔๘๐.

๕.๖ พุดเช่นไรควรทำตัวเช่นนั้น

ใน **อนุสาลิกาชาดก**^{๑๙} พระโพธิสัตว์ถือกำเนิดเป็นหัวหน้าฝูงนก ในฝูงนั้นมีนางนกตัวหนึ่ง ที่ชอบไปหากินในทางสัญจรอันเป็นที่เปลี่ยว ได้กินอาหารพวกเมล็ดข้าวและถั่วจำนวนมาก นางเกิดความกลัวว่านกอื่นๆจะรู้แล้วไปหากินในที่เดียวกันกับนาง นางนกจึงบอกสอนกับนกตัวอื่นๆ ว่า ทางที่เปลี่ยวนั้นไม่ควรไป เพราะมีภัยอันตรายมากมาย มีทั้งฝูงสัตว์ที่ดุร้าย และยวดยานพาหนะโคจรผ่านมากมาย นกตัวอื่นๆ ก็เชื่อฟังนางนก แต่นางนั้นมิได้ทำตามที่ตนบอกผู้อื่น นางก็คงไปหากินในสถานที่แห่งนั้น จนกระทั่งวันหนึ่งนางก็ถูกยานพาหนะที่แล่นมาด้วยความเร็วทับตัวนางบนกลางถนน เมื่อนกจำฝูงรู้ข่าว จึงสั่งสอนนกตัวอื่นๆ ว่า นางนกสาลิกาที่เฝ้าสอนคนอื่นไม่ให้กระทำการใดๆ แต่ตัวเองกลับกระทำเสียเองด้วยความโลภและความประมาท ย่อมได้รับผลของการไม่กระทำตามที่ตนเองพุด พระพุทธเจ้าได้ตรัสว่า บุคคลกล่าวสอนผู้อื่นอย่างไรใด ควรประพฤติตนเช่นนั้น

ใน **ธัมมัทธชาดก**^{๒๐} พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนให้ผู้พูดธรรมะหรือกล่าวธรรมะเช่นใด ให้ประพฤติตนเช่นนั้น พระพุทธองค์ได้เล่าชาดก ที่เกี่ยวกับกาดัวหนึ่งหลอกหลวงฝูงนกว่าตนมีศีลแต่ความจริงแล้วไม่มี ด้วยการหลอกว่าตนเป็นผู้ทรงศีล แต่แอบจับลูกของนกตัวอื่นๆ กินเป็นอาหาร เมื่อนกทั้งหมดรู้ความจริง พญานกจึงเตือนฝูงนกกว่า กาดัวนั้นไม่มีศีล แต่พวกเราเข้าใจว่าเขามีศีล จึงพากันยกย่องสรรเสริญ เขากระทำตนเป็นผู้อ่อนหวานทางวาจา แต่มีจิตใจร้าย ปากปราศรัย หัวใจเชือดคอ เป็นผู้ประพฤติธรรมแต่เพียงคำพุดแต่กายไม่ได้ประพฤติเลย เป็นผู้หลอกหลวงไม่ควรเคารพ พญานกได้เตือนให้ฝูงนกพิจารณาให้ดีแล้วจึงกล่าวยกย่องผู้อื่น

การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและเป็นสันตินั้น จะต้องเป็นการสื่อสารสัจจะความจริง มิใช่หลอกหลวง เพราะที่สุดแล้ว ผลของการกระทำต่างๆย่อมตกกับตัวของผู้กระทำเอง ผู้รับสารพึงพิจารณาอย่างรอบคอบแล้วจึงเชื่อสิ่งที่ตนได้รับฟังมาด้วย อย่าด่วนเชื่อโดยไม่พิจารณาให้ดีเสียก่อน

๕.๗ พึงพุดให้ถูกกาลเทศะ

ใน **ตติตติชาดก**^{๒๑} เหตุที่กล่าวชาดกเรื่องนี้เนื่องมาจากพระโกกาลิกะกล่าวคำพุดที่ทำให้ตนต้องพินาศ พระพุทธเจ้า ได้ยกเรื่องในอดีตชาติมาแล้วว่า เมื่อพระโพธิสัตว์เสวยชาติเป็นพราหมณ์เป็นอาจารย์ของดาบส ๕๐๐ คน มีดาบสพอมผู้หนึ่งถือมีดไปผ่าไม้ ในที่นั้นมีดาบสพุดมากผู้หนึ่ง คอยออกคำสั่งว่า ให้ดาบสพอมฟันไม้ตรงนั้น ตรงนี้ ทำให้ดาบสพอมโกรธเคือง ชาดสดีจึงเอามีดฟันดาบส

^{๑๙}ดูรายละเอียดใน ชุ.ชา.เอกก. (ไทย) ๒๗/๑๑๕/๔๗, ชุ.ชา.เอกก.อ. (ไทย) ๓/๒/๔๓๕-๔๓๘.

^{๒๐}ดูรายละเอียดใน ชุ.ชา.ฉก.อ. (ไทย) ๓/๕/๔๗-๑๐๓.

^{๒๑}ดูรายละเอียดใน ชุ.ชา.เอกก.อ. (ไทย) ๓/๒/๔๔๒-๔๔๕.

ผู้พูดมากจนถึงแก่ความตาย ในครั้งนั้น มีนภกรหาตัวหนึ่งชั้นเสียงดัง ทำให้นายพรานตามเสียงนั้น และฆ่านภกรหาตัวนั้นเสีย เมื่อพระโพธิสัตว์ทราบเรื่องจึงตรัสเตือนดาบสทั้งหลายว่า “วาจาที่ตั้งเกินไป ความเป็นผู้รุนแรงเกินไป พูดล่วงเวลา ย่อมฆ่าผู้มีปัญญาทรมานเสียดูจาวาจาฆ่านภกรหาผู้ชั้นดังเกินไป ฉะนั้น”

๕.๘ ฟังกถ่าวาจาด้วยปัญญา อย่ากล่าวคำพูดด้วยความโง่

เหตุแห่งการตรัส **นังคลีซชาตก**^{๒๒} คือ พระพุทธเจ้าได้กล่าวปรารภถึงพระโกลุทายีเถระ ว่า เมื่อพระเถระกล่าวธรรมนั้น มิได้รู้ข้อที่ควรและไม่ควรว่า ควรจะกล่าวข้อความนั้นหรือไม่ควรจะกล่าว วาจาผิดกาลเทศะอยู่เรื่อยไป พระพุทธองค์ได้กล่าวแกกัษุว่า พระโกลุทายีเป็นผู้ที่ไม่มีไหวพริบ ไม่รู้ เนื้อหาสาระที่ควรหรือไม่ควรทำให้กล่าวสิ่งใดก็มีแต่ความผิดพลาด แล้วตรัสเล่าเรื่องในอดีตว่า

ครั้งที่พระโพธิสัตว์กำเนิดเป็นพราหมณ์ มีชายหนุ่มผู้หนึ่งเป็นศิษย์แต่เขาเป็นคน ไม่มีไหวพริบ ปัญญาทึบ ไม่อาจเล่าเรียนวิชาใดๆ ได้ ในคราวที่อาจารย์ให้เขาขนาดมือนวด เท้าให้ อาจารย์บอกให้เขาหาสิ่งของมาหนุนเตียงให้สูงขึ้น เขาหาสิ่งของหนุนขาเตียงทั้งสามข้างได้ แต่ขาเตียงอีกข้างไม่มีสิ่งใดจะหนุน เขาจึงเอาขาเตียงวางไว้บนขาของตนตลอดทั้งคืน พระโพธิสัตว์จึงเห็นความโง่เขลาของเขาจึงพยายามสอนความรู้ขั้นพื้นฐานเพื่อให้เขามีความเฉลียวฉลาดขึ้น แต่เขาก็ไม่อาจจะฉลาดและพูดถ้อยคำที่แสดงถึงปัญญาได้เลย เช่นอาจารย์ถามว่า ฐ มีลักษณะเหมือนสิ่งใด เขาตอบว่าเหมือนงอนไถ อาจารย์ถามว่าวงช้างมีลักษณะเหมือนสิ่งใด เขาตอบว่าเหมือนงอนไถ อาจารย์ถามว่านมส้มมีลักษณะเหมือนอะไร เขาก็ตอบว่า เหมือนงอนไถ อาจารย์ถามว่า นมสดเหมือนอะไร เขาก็ตอบว่า เหมือนงอนไถ เขาไม่อาจแยกแยะสิ่งที่เหมือนหรือแตกต่างกันได้เลย และเขาก็กล่าวคำพูดที่ไม่แสดงถึงความมีปัญญา อาจารย์จึงเห็นว่าไม่ควรรับเขาเป็นลูกศิษย์

จากชาตกเรื่องนี้ เห็นได้ชัดเจนว่า การกล่าววาจา หรือ การสื่อสารใดๆ ควรเป็นไปอย่างมีสติ ปัญญา รู้กาลละอันควร และควรพิจารณาให้ดีก่อนจะกล่าวถ้อยคำใดๆ ออกมา

๕.๙ บุคคลฟังพูดจาอ่อนหวานกับคนทุกฐานะ

ใน **สุชตาชาตก**^{๒๓} กล่าวถึงนางสุชตาได้เข้าไปเป็นลูกสะใภ้ของอนาถบิณฑิกเศรษฐี นางเป็นผู้ถือตัวจัด มักโกรธ ดูร้าย กล่าววาจาก้าวร้าวหยาบคาย แข็งกระด้าง ไม่เคารพต่อพ่อแม่สามี

^{๒๒} คุรยละเอียตโน ชุ.ชา.เอกก.อ.(ไทย) ๓/๒/๔๗๕-๔๘๐.

^{๒๓} คุรยละเอียตโน ชุ.ชา.ติก.อ.(ไทย) ๓/๔/๑๔๗-๑๕๕.

พระพุทธเจ้าได้ตรัสท่ายชาดกว่า บุคคลไม่ควรเชื่อเพียงเพราะฟังคนอื่นพูด แต่จะต้องปฏิบัติตนให้เกิดความรู้แจ้งในธรรม แล้วจึงจะเชื่อในสภาวะธรรมที่ตนได้นั้น จึงนับว่าเป็นบุคคลที่เจริญและประเสริฐ

จากชาดกเรื่องนี้ การรับฟังด้วยดีย่อมมีความสำคัญ เป็นการกลั่นกรองข่าวสารอย่างรอบคอบไม่ประมาท ก่อนที่จะเชื่อข่าวสารนั้นๆ และควรจะต้องพิสูจน์ข้อเท็จจริงด้วยตนเอง

จากตัวอย่างการสื่อสารหรือการพูดที่ปรากฏในชาดก พระพุทธเจ้ามุ่งให้ผู้พูดหรือผู้สื่อสารมีจริยธรรมและคุณธรรมอันดี กล่าวคือ สื่อสิ่งที่เป็นความจริง เป็นประโยชน์ ถูกกาลเทศะ บุคคลสถานที่ กล่าวถ้อยคำที่อ่อนหวาน สุภาพ ไม่ควรทะเลาะ โต้เถียงและยังได้กล่าวถึงผู้รับสาร หรือผู้ฟัง ควรมีความหนักแน่นรอบคอบ ไม่ตื่นข่าวลือ ยิ่งในปัจจุบันนี้ ข่าวลือเป็นเหตุให้เกิดกระแสให้บุคคลขัดแย้งกันหรือ แบ่งพรรคพวกกัน ข่าวลือยังทำให้สังคมเกิดความไม่สันติสุขได้ด้วย ซึ่งหากบุคคลมีความหนักแน่นในการรับข่าวสารย่อมทำให้สถาบันทางสังคม โดยเฉพาะสถาบันการเมืองการปกครองมีความน่าเชื่อถือและทำประโยชน์ให้เกิดคุณค่าแท้ได้

๖. แนวคิดเรื่องการเมืองในทัศนะของพระพุทธเจ้า

๖.๑ รูปแบบการปกครองในสมัยพุทธกาล

ในเรื่องคำสอนเกี่ยวกับการปกครองรัฐ พระพุทธเจ้ามุ่งให้ผู้ปกครองในสมัยนั้นปกครองโดยธรรม เป็นอยู่ด้วยธรรม ใช้ธรรมตัดสิน และบริหารรัฐด้วยธรรม พระองค์ไม่ได้เข้าไปเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของระบบหรือแม้แต่ตัวผู้ปกครอง แต่พระองค์ทรงสอนหลักธรรม ซึ่งเป็นแนวทางในการปฏิบัติ ให้แก่ผู้ปกครองเป็นหลักในการปกครอง และ ยิ่งไปกว่านั้น พระพุทธศาสนายังมีแนวคิดในการปฏิบัติในเรื่องของการจัดการทางด้านเศรษฐกิจ การศึกษา รวมทั้งการพัฒนาจิตใจให้เจริญสู่ความเป็นอริยบุคคล ซึ่งนับได้ว่ามีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในการปกครอง และการดำเนินงานทางการเมือง

หลักอริยไถย ๓^{๒๖}

อริยไถย ๓ เป็นหลักที่พระพุทธเจ้าตรัสแก่ภิกษุเพื่อเป็นหลักในการพัฒนาตนเอง มีดังนี้

๑) อัตตาริยไถย คือ ถือเอาตนเองเป็นใหญ่ การปกครองแบบราชาธิปไตย หรืออภิชนาธิปไตย คือ มีผู้นำที่เป็นใหญ่ มีอำนาจเพียงคนเดียว หากคนนั้นเป็นคนเลว ก็จะเอาความชั่ว

^{๒๖} ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๒๒๘/๒๓๑.

นำทาง ทำตามกิเลสตนเป็นใหญ่ หากบุคคลนั้นเป็นคนดีหมดกิเลส หรือกิเลสเบาบางก็จะทำในสิ่งที่ เป็นกุศล แต่ส่วนมากมักใช้ไปในทางที่มีอัตตาตัวตนหรือกิเลสของตนเป็นใหญ่ ดังจะเห็นได้อย่างเด่นชัดในสมัยโบราณว่า พระราชาในระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มีอำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาด จะสั่งการ ใดๆ ได้ทันที แต่ในสมัยพุทธกาล แม้จะเป็นระบบราชาธิปไตยก็จริง แต่ผู้ปกครองที่ดีก็ฟังเสียง ประชาชน และไม่เอาแต่ใจของตนเป็นใหญ่แต่เพียงคนเดียว

๒) โลกาธิปไตย คือ ถือโลกเป็นใหญ่ ได้แก่ ฟังเสียงของประชาชนทั้งหมดเป็นใหญ่ เป็นไป ตามกระแสของคนส่วนใหญ่ กระทำการด้วยปรารถนาจะเอาใจชน หากความนิยมหรือหัวหน้ากลัวเสียง กล่าวว่าเป็นประมาณ ความหมายในเชิงการเมืองคือ การปกครองแบบประชาธิปไตย

๓) ธรรมาธิปไตย การถือธรรมเป็นใหญ่ คือ ถือธรรมเป็นหลักการ คือ ถือความจริง ความ ถูกต้อง ความดีงาม ถือความจริง และเหตุผลเป็นใหญ่ เป็นการกระทำการด้วยความปรารถนาสิ่งดี ได้ศึกษาข้อเท็จจริงและมีการตรวจสอบได้

การปกครองในระบบใดก็ตาม หากมีธรรมะเป็นแกนกลางในการดำเนินการปกครองย่อม เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนอย่างแน่นอน

๖.๒ ผู้นำทางการเมืองต้องมีคุณธรรม และจริยธรรม

๖.๒.๑ พระราชาที่ดีต้องมีศีลธรรม

พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับผู้นำเป็นอันดับแรก ผู้นำทางการเมือง หรือ ผู้ปกครอง ประเทศนั้นจำเป็นต้องเป็นบุคคลที่มีคุณธรรมและจริยธรรมอย่างแท้จริง หากปราศจากซึ่งคุณธรรม จริยธรรมแล้ว ผู้นำคนนั้นจะเป็นผู้นำที่ดีและพาให้ชาติรอดปลอดภัยไม่ได้เลย พระพุทธองค์ได้ทรง แสดงลักษณะตลอดจนคุณสมบัติของผู้นำในการปกครองซึ่งควรจะเป็นไว้ในพระสูตร หรือ การตรัส เล่าเรื่องราวต่างๆ ในหลายๆ โอกาส ในที่นี้จะขอยกตัวอย่างเป็นกรณีศึกษาเพื่อให้ได้ทราบแนวคิดของ พระพุทธเจ้าที่ได้ทรงสื่อสารออกมาดังนี้คือ

ใน มหาสุทฺธสนสูตร^{๒๗} พระพุทธเจ้าได้ตรัสเล่าเรื่องพระราชามหาสุทฺธสนะแก่พระอานนท์ ที่ทรงปกครองบ้านเมืองอย่างมั่นคง พระเจ้ามหาสุทฺธสนะซึ่งเป็นพระราชาแห่งเมืองกุสาวดีว่า เมื่อ พระองค์เสด็จไปที่แห่งใด ย่อมกล่าวยกย่องศีล ๕ เสมอ พระองค์ตรัสให้ประชาชนและกษัตริย์ใน แคว้นอื่นๆ ปฏิบัติศีล ๕ อย่างมั่นคง คือ ไม่ฆ่า ไม่ลักขโมย ไม่ประพฤติผิดในกาม ไม่พูดเท็จ ไม่ดื่มน้ำเมา พระองค์ทำบุญให้ทานเป็นนิจ และเมื่อกษัตริย์ในแคว้นต่างๆ นำทรัพย์สมบัติที่มีค่ามา

^{๒๗}ดูรายละเอียดใน ที.ม.(ไทย) ๑๐/๒๔๑-๒๗๒/๑๘๑-๒๐๔.

มอบให้พระองค์ พระองค์จะไม่รับไว้ แต่ให้กษัตริย์เหล่านั้นนำกลับไปใช้ประโยชน์ พระองค์เป็นผู้มีฤทธิ์มาก เพราะพระองค์เป็นผู้ที่มีการให้ทาน มีทมะคือความข่มใจ และมีสัญญาณะคือเป็นผู้ไม่ดำริในกาม ในการพยายาม และในการเบียดเบียนผู้อื่น พระองค์มีการเจริญฌานอยู่ตลอดเวลา มีความผ่องใสอยู่เป็นนิจ

ในพระสูตรนี้ ได้กล่าวถึงคุณลักษณะที่น่าดูชมของพระราชา โดยได้ยกคุณลักษณะของพระเจ้ามหาสุทนต์มาบอกแล้วว่า พระองค์เป็นผู้มีฤทธิ์ ๔ ประการคือ

- ๑) เป็นผู้มั่งรุกราม น่าดู น่าเลื่อมใส มีผิวพรรณผุดผ่อง เกินกว่ามนุษย์คนใด ๆ
- ๒) เป็นผู้มียายุยืน ดำรงอยู่สืบกาลนานกว่ามนุษย์คนอื่น ๆ
- ๓) มีโรคภัย ไม่เจ็บป่วยใดๆ มีทุกข์น้อย ประกอบด้วยไพศาตุที่ดี ไม่ร้อนจัด ไม่เย็นจัด ร่างกายจึงมีอุณหภูมิที่เหมาะสม ไม่เจ็บไข้ได้ป่วย
- ๔) เป็นที่รักของพราหมณ์ และคฤหบดีทั้งหลาย เหมือนดังที่บิดายอมเป็นที่รักใคร่ของบุตร พระองค์ก็เป็นที่รักของประชาชน ประดุจพระองค์เป็นพ่อและประชาชนเป็นลูก เช่นนั้น

คราวใดก็ตามที่พระองค์เสด็จประพาสราชอุทยาน เหล่าพราหมณ์และคฤหบดีได้กราบทูลขอให้พระองค์อย่าเสด็จไปเร็ววันก เพื่อที่พวกเขาจะได้เห็นพระเจ้ามหาสุทนต์นานๆ ฝ่ายพระเจ้ามหาสุทนต์ได้บอกกับสารทิวา ให้ขั้บรถช้าๆ เพื่อที่พระองค์จะได้ทอดพระเนตรประชาชนนานๆ กล่าวได้ว่า ทั้งพระราชาและประชาชน ต่างมีความรักและความรู้สึกที่ดีมอบให้แก่กัน นับว่าเป็นความสัมพันธทางจิตใจที่มั่นคง

พระเจ้ามหาสุทนต์ทรงประกอบด้วยพรหมวิหาร ๔ เวลาใดที่พระองค์เสด็จออกจากกุฎาคารหลังใหญ่เพื่อเข้าไปยังกุฎาคารทองประทับบนบัลลังก์เงิน พระองค์ทรงมีพระทัยที่ประกอบด้วยเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ทรงแผ่เมตตาไปตลอดทุกทิศเหนือ ใต้ ตะวันออก ตะวันตก ตลอดจนทิศเบื้องบน ทิศเบื้องล่าง ทิศเบื้องขวา แผ่ไปตลอดโลกให้แก่สัตว์ทุกเหล่า พระทัยของพระองค์เต็มเปี่ยมไปด้วยพรหมวิหาร ๔ จึงเป็นผู้ไม่มีเวร ไม่มีภัยมาเบียดเบียน และได้ทรงความเป็นใหญ่อันหาประมาณมิได้^{๒๘}

จากพระสูตรนี้ ผู้นำหรือผู้ปกครองประเทศที่ดีนั้นจะต้องเป็นผู้ที่มีลักษณะที่น่าเคารพ น่าศรัทธา น่าเลื่อมใส และจะต้องมีคุณธรรมภายในคือ มีศีล ๕ ธรรม ๕ มีพรหมวิหาร ๔ มีการเจริญฌานเพื่อให้จิตใจผ่องใสอยู่เสมอ เมื่อผู้นำมีคุณสมบัติเช่นนี้จึงจะเป็นที่พึงให้แก่ผู้น้อยได้อย่างแท้จริง

^{๒๘}ดูรายละเอียดใน ที.ม.(ไทย) ๑๐/๒๖๐-๒๖๒/๑๙๔.

ใน จักรวรรดิสูตร^{๒๙} แสดงให้เห็นว่า หากพระราชูปการองแผ่นดินโดยธรรม จะทำให้ประชาชนมีความสุข สงบ ร่มเย็น ระบบการปกครองของพระเจ้าที่พหุเนมิเป็นการปกครองแบบธรรมาธิปไตยคือการถือธรรมะเป็นใหญ่ พระองค์อาศัยหลักธรรมให้ความคุ้มครองแก่มนุษย์และสัตว์

๖.๒.๒ ผู้นำที่มีคุณธรรมทำให้ธรรมชาติมีความสมดุล

ใน อัมมมิกสูตร^{๓๐} ได้กล่าวไว้ว่า

ในเวลาที่พระราชาทรงอยู่ในธรรม แม้พวกราชาการก็ตั้งอยู่ในธรรม เมื่อพวกราชาการตั้งอยู่ในธรรม แม้พราหมณ์และคหบดีก็ตั้งอยู่ในธรรม เมื่อพราหมณ์ และคหบดีตั้งอยู่ในธรรม แม้ชาวนิคมและชาวชนบทก็ตั้งอยู่ในธรรม เมื่อชาวนิคมและชาวชนบทตั้งอยู่ในธรรม ... เมื่อคืนและวันหมุนเวียนไปสม่าเสมอ เดือนหนึ่งและครึ่งเดือนก็หมุนเวียนไปสม่าเสมอ เมื่อเดือนหนึ่งและครึ่งเดือนหมุนเวียนไปสม่าเสมอ ฤดูและปีก็หมุนเวียนไปสม่าเสมอ เมื่อฤดูและปีหมุนเวียนไปสม่าเสมอ ลมก็พัดไปสม่าเสมอ พัดไปถูกทางสม่าเสมอ เมื่อลมพัดไปสม่าเสมอ พัดไปถูกทางสม่าเสมอ พวกเทวดาก็ไม่ขัดเคืองใจ เมื่อพวกเทวดาไม่ขัดเคืองใจ ฝนก็ตกต้องตามฤดูกาล เมื่อฝนตกต้องตามฤดูกาลข้าวกล้าทั้งหลายก็ออกรวงสุกพร้อมกัน

จากพระสูตรนี้เราจะเห็นได้ชัดเจนว่า ผู้นำ หรือกษัตริย์มีความสำคัญมากอย่างยิ่งเพราะหากผู้นำตั้งอยู่ในธรรมผู้ที่อยู่ในฐานะอื่นก็จะตั้งอยู่ในธรรมด้วย และส่งผลให้สิ่งแวดล้อมเป็นไปด้วยดี เพราะบ้านเมืองสงบสุขร่มเย็น ในด้านการปกครองประเทศ กษัตริย์หรือพระราชามีความสำคัญในฐานะเป็นประมุขแห่งรัฐ เป็นผู้ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการนำพาประชาชนและประเทศชาติไปสู่ความเจริญหรือความเสื่อมได้ ถ้าได้ผู้นำหรือภาวะผู้นำที่ดีมีศีลธรรม มีความรู้ ความสามารถ จะนำพาประชาชนและประเทศชาติไปสู่ความผาสุกความเจริญได้ แต่ถ้าได้ผู้นำที่ไม่พึงประสงค์ หรือผู้ที่มีภาวะผู้นำที่ทุจริตคดโกงผิดศีลธรรม ก็จะเป็นสาเหตุให้ประเทศชาติประสบกับความเดือดร้อนความลำบากยากเข็ญ

^{๒๙} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๘๐-๑๑๐/๕๙-๘๒.

^{๓๐} อจ. จตุกก. (ไทย) ๒๑/๗๐ ๑๑๔-๑๑๖.

๖.๓ แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำประเทศที่ปรากฏในคัมภีร์ชาดก

ใน*ราโชวาทชาดก*ที่ ๑^{๓๑} มีเนื้อเรื่องที่กำลังกล่าวถึงสภาวะผู้นำไว้อย่างน่าสนใจคือ พระโพธิสัตว์ได้สอนพระราชานายว่า หากพระราชานายทรงครองราชย์โดยทศพิธราชธรรม ผลไม้ในแก้วนั้นหนึ่งจึงจะมีรสหวาน แต่ถ้าเมื่อใดพระราชานายทั้งหลายไม่ดำรงอยู่ในธรรม น้ำมัน น้ำผึ้ง และน้ำอ้อย เป็นต้นย่อมไม่หวาน หอมรสอร่อย และสิ่งเหล่านี้ก็ได้รับการพิสูจน์ว่าเป็นความจริง โดยที่พระราชานายได้ทดลองครองราชย์โดยปราศจากธรรมะ ปรากฏว่าผลไม้ที่เคยมีรสหวานเมื่อพระองค์ไม่ประพฤติธรรม ผลไม้นั้นก็หมดรสหวาน พระองค์จึงคายผลไม้เหล่านั้นทิ้ง และเชื่อถือในถ้อยคำของพระโพธิสัตว์และประพฤติตนอยู่ในธรรม

ใน*ราโชวาทชาดก*ที่ ๒^{๓๒} ได้แสดงให้เห็นว่าผู้นำหรือภาวะผู้นำมีความสำคัญอย่างมากต่อความผาสุกและความเจริญของบ้านเมือง โดยมีข้อความที่กล่าวไว้ว่า

ถ้าเมื่อใดทั้งหลายว่ายข้ามแม่น้ำไป โคหัวหน้าฝูงว่ายคด เมื่อโคผู้นำฝูงว่ายคดเช่นนี้ โคทั้งหมดก็ย่อมว่ายคดไปตามกัน ในมนุษย์ทั้งหลายก็เหมือนกันผู้ใดได้รับสมมติแต่งตั้งให้เป็นใหญ่ ถ้าผู้นั้นประพฤติไม่เป็นธรรม ประชาชนนอกนั้นก็ประพฤติไม่เป็นธรรมอย่างแน่แท้ ถ้าพระราชานายผู้เป็นใหญ่ไม่ตั้งอยู่ในธรรมรัฐก็ย่อมอยู่เป็นทุกข์ด้วยกัน ถ้าเมื่อใดทั้งหลายว่ายข้ามแม่น้ำไปโคหัวหน้าฝูงว่ายข้ามตรง เมื่อโคผู้นำฝูงว่ายข้ามตรงเช่นนั้นโคทั้งหมดก็ย่อมว่ายข้ามตรงไปตามกัน ในหมู่มนุษย์ทั้งหลายก็เหมือนกัน ผู้ใดได้รับสมมติแต่งตั้งให้เป็นใหญ่ ถ้าหากผู้นั้นประพฤติเป็นธรรมมีศีลธรรมอันดี ประชาชนทั้งหลายนี้ก็ย่อมประพฤติเป็นธรรมตามผู้นั้นอย่างแน่แท้ ถ้าพระราชานายผู้เป็นใหญ่เป็นผู้ตั้งอยู่ในธรรมรัฐและแว่นแคว้นทั้งหลายก็ย่อมอยู่เป็นสุขทั่วหน้ากัน

ใน *ภณทุติยทุกชาดก*^{๓๓} ได้กล่าวถึงความสำคัญของกษัตริย์ซึ่งก็คือผู้นำไว้อย่างชัดเจนว่า กษัตริย์ควรปกครองบ้านเมืองด้วยความไม่ประมาท เห็นได้จากกรณีที่พระโพธิสัตว์ซึ่งเสวยพระชาติเป็นรุกขเทวดาได้กล่าวให้โอวาทแก่พระราชานายผู้ปกครองประเทศว่า

หากพระมหากษัตริย์เป็นผู้ประมาทในการปกครองประเทศ แว่นแคว้นย่อมจะพินาศ และยังต้องไปรับกรรมในนรกเบื้องหน้าอีก พระราชาควรเสวยราชย์ด้วยความไม่ประมาท ความไม่ประมาทเป็นทางไม่ตาย ความประมาทเป็นทางแห่งความตาย ผู้ไม่

^{๓๑} ดูรายละเอียดใน พุ.ชา.ทุก.อ.(ไทย) ๓/๓/๑ - ๑๐.

^{๓๒} ดูรายละเอียดใน พุ.ชา.จตุกก.อ.(ไทย) ๓ /๔ /๖๐๖ - ๖๑๑.

^{๓๓} ดูรายละเอียดใน พุ.ชา.ตีสติ.อ.(ไทย) ๓/๗/๕๑๓ - ๕๓๖.

ประมาทย่อมไม่ตาย คนประมาทเป็นเหมือนคนตายแล้ว เพราะมัวเมาจึงเกิดความประมาท เพราะประมาทจึงเกิดความเลื่อม และเพราะความเลื่อมจึงเกิดโทษ กษัตริย์เป็นอันมากหากมีความประมาทจักทำให้แว่นแคว้นเลื่อมเสียประโยชน์ และชาวบ้านประมาทก็จะเลื่อมจากความยิ่งใหญ่ในการปกครองบ้าน บรรพชิตหรือนักบวชหากประมาทก็จะทำให้ไม่ได้รับผลของการบรรลุเป็นพระอนาคามีในการบวช กษัตริย์ผู้ประมาทย่อมทำให้ทรัพย์สมบัติทั้งหมดของประเทศชาติพินาศและทำให้ตนเกิดความทุกข์ โภคสมบัติทุกอย่างในแว่นแคว้นของกษัตริย์ผู้ประมาทแล้วย่อมพินาศหมดกล่าวได้ว่านั่นเป็นความทุกข์ของพระราชา ความประมาทนี้ไม่เป็นธรรมของโบราณกษัตริย์ โจรย่อมปล้นแว่นแคว้นของพระราชาผู้ประมาท เมื่อพระราชาทรงประพฤติธรรมแล้วนอกจากทำให้ประชาชนในรัฐประสบกับความผาสุกแล้ว พระราชาย่อมได้รับผลกรรมที่ดีทั้งในชาตินี้และในชาติหน้า

ในสังฆมหาราชชาดก^{๓๔} ได้กล่าวถึงการที่พระโพธิสัตว์กำเนิดเป็นพระโอรสองค์เล็กของกษัตริย์ มีพระเชษฐาถึง ๙๙ พระองค์ พระเจ้าสังวรราชาได้รับมติเป็นเอกฉันท์จากพระเชษฐาทั้ง ๙๙ คน ให้ครองราชย์ต่อจากพระบิดาผู้สวรรคตด้วยเหตุผลที่พระเจ้าสังวรราชาเป็นผู้ที่มีจิตใจเมตตา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แบ่งปัน ไม่หวงอำนาจ แต่แรกนั้นเมื่อทรงทราบว่าพระเชษฐาทั้ง ๙๙ คนปรารถนาจะได้อำนาจสมบัติ พระองค์ก็ปรารถนาจะยกให้แต่โดยดี ไม่หวงแหนตำแหน่ง ทำให้พี่น้องโศกเศร้าเสียใจ และความดีงามของน้องสุดท้องคือพระเจ้าสังวรราชา และตกลงยกตำแหน่งกษัตริย์ให้แก่้องโดยดี ไม่คิดจะแย่งชิง เรียกว่ายอมแพ้ในความดีงาม ความประเสริฐอย่างแท้จริง และเห็นควรให้ได้เป็นกษัตริย์ปกครองบ้านเมืองต่อไป ดังที่พระเชษฐาองค์โตได้ถามพระเจ้าสังวรราชาผู้เป็นน้องคนสุดท้องว่า เหตุใดพระเจ้าสังวรจึงเป็นที่รัก เป็นที่เคารพของญาติ และญาติให้ความไว้วางใจลงมดีให้

พระเจ้าสังวรดำรงตำแหน่งกษัตริย์ต่อจากพระราชบิดา พระเชษฐาของพระเจ้าสังวรอยากทราบว่าพระเจ้าสังวรมีศีลข้อใดเป็นสำคัญจึงทำให้ชนะใจพี่ๆ ทั้ง ๙๙ คนได้ พร้อมใจกันยกราชสมบัติให้ พระเจ้าสังวรราชาได้ตรัสตอบว่า พระองค์ไม่มีจิตริษยาในสมณะ แสวงหาคุณธรรมมาปฏิบัติ ไม่เบียดเบียนหัวใจของทหารหาญ กองพลทั้งหลาย ให้บำเหน็จอันพึงควรแก่อำมาตย์ ให้เกียรติบรรดาข้าราชการ และดูแลพ่อค้าที่มาจากชายที่เมืองอย่างดี ด้วยเหตุปัจจัยต่างๆ นับเป็นข้อวัตรปฏิบัติที่ทำให้พระเจ้าสังวรได้รับเลือกจากบรรดาพระเชษฐาทั้ง ๙๙ คนให้เป็นกษัตริย์ต่อจากพระราชบิดา

พระพุทธเจ้ามีทัศนะว่า ผู้นำประเทศนั้นจะต้องมีความหนักแน่น และให้ความยุติธรรมแก่ผู้ที่อยู่ภายใต้การปกครอง การมีอคติใดๆ ไม่สามารถทำให้บุคคลนั้นเป็นผู้ที่ทำได้ ผู้นำประเทศเป็นกุญแจสำคัญที่จะทำให้บ้านเมืองเป็นไปในทิศทางใด

^{๓๔} ดูรายละเอียดใน ชุ.ชา.เอกาทสก.อ. (ไทย) ๓/๖/๘๕-๙๔.

รัฐในอุดมคติตามทัศนะของพระพุทธศาสนา จึงไม่ได้ยึดติดกับระบบการปกครองแต่ประการใด แต่ชี้ให้เห็นว่า คุณธรรมและความสามารถของผู้ปกครองเท่านั้นที่จะสามารถปกครองประเทศให้มีความสงบสุขได้ ต้องมีธรรมะเป็นหัวใจหลัก แนวคิดของพุทธศาสนามุ่งเน้นที่คุณธรรมของผู้ปกครองเป็นหลัก

แง่คิดในเรื่องผู้ปกครองประเทศ หรือผู้นำประเทศนั้น นับว่าเป็นความสำคัญอันดับต้นซึ่งพระพุทธเจ้าได้ตรัสสื่อสารออกมาพอสรุปได้ว่า ผู้นำจักต้องมีคุณธรรม ศีลธรรม จริยธรรม มีพรหมวิหาร ๔ ไม่มีความอคติลำเอียงใดๆให้ปรากฏ มีทศพิธราชธรรม มีสติปัญญา ไม่มีความประมาท ซึ่งแม้จะเป็นอุดมคติที่สูง แต่เป็นบรรทัดฐานที่ติงาม กล่าวได้ว่า เป็นต้นแบบให้กับอนุชนรุ่นหลังให้ได้ศึกษาและปฏิบัติตาม

๗. การสื่อสารเรื่องการเมืองในทัศนะของพระพุทธเจ้า

พระพุทธเจ้าได้ทำหน้าที่เป็นนักสื่อสารทางการเมืองเชิงสันตอย่างชัดเจน ในฐานะที่ท่านเป็นศาสดา เป็นบรมครู ท่านได้สื่อสารธรรมะซึ่งเป็นวิธีการปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสุขและสันติภาพอย่างยั่งยืนในการปฏิบัติทางการเมือง

ในทัศนะของพระพุทธเจ้า การสื่อสารเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากมนุษย์มิได้อยู่โดยเดี่ยวเพียงลำพังในโลกในสังคม การสื่อสารที่ประกอบพร้อมด้วยคุณธรรม จึงเป็นสิ่งสำคัญที่บ่งบอกความเป็นมนุษย์ที่มีจิตใจสูง ที่มีเป้าหมายที่จะสร้างสังคมที่อุดมด้วยธรรม ความเจริญ ความดีและความงาม

สำหรับการปกครอง การเมืองนั้น พระพุทธศาสนาจะให้ความสำคัญกับผู้ปกครองประเทศเป็นอันดับแรก เนื่องจากเป็นปัจจัยสำคัญในการเอื้ออำนวยให้การเมืองออกมาในลักษณะที่น่าพึงประสงค์หรือไม่เพียงใด จริยธรรมถือว่าเป็นวิถีชีวิต สังคมที่มีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ย่อมจะมีการพัฒนาทางจิตวิญญาณ พระพุทธเจ้ามีการแสดงธรรมโดยอาศัยหลักสัปปริสธรรม ซึ่งการแสดงธรรมของพระองค์จะพิจารณาถึงบุคคล เวลา โอกาส สถานที่ พระองค์ได้แสดงธรรมตั้งแต่ระดับพระราชา จนถึงระดับกระยาจก ให้ได้ฟังและนำไปปฏิบัติให้เหมาะสมกับตน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ที่นำไปใช้ในการทำงาน และการบริหารปกครองประเทศ

ในทัศนะของผู้เขียนเห็นว่า การสื่อสารทางการเมืองในทัศนะของพระพุทธศาสนา คือ การสื่อสารแนวคิดเกี่ยวกับการเมืองการปกครองที่ติงาม โดยให้ผู้รับสารเกิดความชัดเจนว่า ควรเลือกผู้นำที่ดีมีคุณธรรม ศีลธรรม มาทำการปกครองประเทศชาติ จึงจะสามารถนำพาประเทศชาติให้รอดพ้นจากวิกฤตได้อย่างแน่นอน พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับผู้นำอย่างยิ่ง เนื่องจากการ

ปกครองในสมัยพุทธกาลนั้นเป็นการปกครองแบบราชาธิปไตย คือ พระราชาเป็นใหญ่และมีอำนาจเด็ดขาดแต่เพียงผู้เดียว

การเมืองมีใช้เรื่องของการแสวงหาผลประโยชน์เพื่อตนหรือพวกพ้อง แต่การเมืองจะต้องเป็นการจัดการเพื่อให้ประชาชนอยู่ดีมีสุข และการกระทำตามหลักการปกครองที่ดี ย่อมทำให้การเมืองนั้นเป็นการเมืองที่เป็นธรรม ทำให้ประชาชนที่อยู่ในชาตินั้นได้รับความเป็นธรรม และปลอดภัยในการปกครองที่ดีงาม ประชาชนมีสุขภาพจิตดี คุณภาพชีวิตที่ดี และพร้อมที่จะพัฒนาตนเป็นประชาชนที่มีคุณภาพและคุณธรรม ซึ่งจะเป็นหลักในการสร้างสรรค์สังคมที่ดีงามต่อไป

๘. การประยุกต์การสื่อสารทางการเมืองในทัศนะของ พระพุทธเจ้ากับการสื่อสารทางการเมืองในยุคปัจจุบัน

แม้ยุคสมัยจะเปลี่ยนไป จากวันที่พระพุทธเจ้าทรงเผยแผ่พระพุทธศาสนามาถึงวันนี้ เป็นเวลา ๒,๖๐๐ ปีมาแล้ว แต่พุทธศาสตร์ยังคงเป็นศาสตร์ที่ทำให้มนุษย์ได้เข้าถึงมิติที่ลึกซึ้งของชีวิตและจิตใจ คำสอน สิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงสื่อสารออกมาแก่พุทธบริษัทนั้น ล้วนเป็นธรรมะที่เป็นสาระประโยชน์ ซึ่งหากผู้ได้รับคำสอน หรือได้รับการสื่อสารแล้ว นำมาพิจารณา ไตร่ตรอง และนำไปปฏิบัติ ย่อมเป็นคุณแก่ชีวิตของตนและเป็นคุณต่อการดำรงอยู่ของสังคมเป็นอย่างดี

ในเรื่องการสื่อสารทางการเมืองที่พระพุทธเจ้าทรงสื่อสารออกมาดังที่กล่าวมาแล้วนั้น สามารถนำมาประยุกต์ในเรื่องของการปกครองประเทศให้มีสันติภาพที่ยั่งยืนได้อย่างแน่นอน แนวคิดเรื่องระบอบการปกครองที่ต้องมีธรรมะเป็นใหญ่ และแนวคิดเรื่องผู้นำประเทศที่ต้องเพียบพร้อมด้วยพรหมวิหาร ๔ การพ้นอคติ ๔ การมีศัพทวิราชธรรม และมีสติปัญญา มีความสามารถในการแก้ไขปัญหา มีความเสียสละเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว สามารถนำมาปรับใช้ในการทำงานทางการเมืองในยุคปัจจุบันที่ขาดธรรมะ และเป็นธุรกิจการเมืองที่นับวันจะก่อให้เกิดปัญหาแก่ชาติบ้านเมือง การนำธรรมะเข้ามาสู่การทำงานการเมือง หรือการบริหารประเทศชาติย่อมเป็นสิ่งที่ดีงาม และนำพาความสุขความเจริญมาให้แก่ประเทศชาติและประชาชนได้อย่างแท้จริง

๙. บทสรุป

จากการนำเสนอบทความเรื่องพระพุทธเจ้าผู้วางรากฐานการสื่อสารทางการเมืองเชิงสันติ ย่อมเป็นที่ประจักษ์ชัดว่า พระพุทธเจ้าทรงเป็นสื่อมวลชนด้วยตัวของพระองค์เอง ทรงทำหน้าที่สื่อสารความคิดทางการเมืองที่เป็นธรรมาธิปไตยออกสู่สาธารณชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งท่านได้สื่อแนวคิดในการปฏิบัติตนแก่พระราชาหลายพระองค์ เช่น พระเจ้าพิมพิสาร พระเจ้าปเสนทิโกศล และพระราชา

องค์อื่นๆ ที่มีบทบาทเป็นนักการเมืองหรือนักปกครองอย่างแท้จริง ให้ได้เข้าใจบทบาทและหน้าที่ของตนที่ควรจะทำในฐานะผู้นำประเทศ นอกจากนี้พระพุทธเจ้ายังได้สื่อสารถึงหลักธรรมต่างๆ ที่ผู้ปกครองประเทศควรจะมีปฏิบัติเพื่อการบริหารประเทศอย่างราบรื่นเรียบร้อยงดงาม แม้ผู้นำหรือผู้ปกครองประเทศจะมีความสำคัญและความเป็นใหญ่ที่สังคมมอบให้ แต่ความเป็นใหญ่นั้นจะต้องมาพร้อมกับธรรมะ นั่นคือ การปกครองแบบธรรมาธิปไตย หรือการมีธรรมเป็นใหญ่ ย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของทุกๆ ชีวิตอย่างปฏิเสธไม่ได้ การปกครองในประเทศไทยสมัยนี้เป็นการปกครองระบอบประชาธิปไตย หากผู้ปกครองสนใจและใส่ใจในธรรมะ นำเอาความเป็นธรรมาธิปไตยมาผนวกเข้ากับระบอบประชาธิปไตย ก็จะเกิดความเป็นประชาธิปไตยที่งดงาม ผู้เขียนเชื่อว่า ความสุข ความเจริญ ความมั่นคงในประเทศชาติย่อมเกิดขึ้นอย่างแน่นอน ดังที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเรา ผู้ใดมีธรรม ผู้นั้นมีเรา

ธรรมะที่พระพุทธเจ้าทรงสื่อสารมานั้น สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับทุกๆ เรื่องของชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการเมืองซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความสุข ความสงบของประเทศ ของมนุษย์ที่อยู่ร่วมกันจำนวนมาก หากไม่มีพระธรรมเป็นที่พึ่งหรือเป็นแกนกลางในการปกครองประเทศ ในการทำงานการเมืองแล้ว การเมืองที่เห็นและเป็นอยู่ก็คงจะมีความสลับซับซ้อน และสื่อแสดงสิ่งต่างๆ ที่นับวันจะก่อความทุกข์ทรมานให้เกิดแก่ประชาชน ประเทศชาติ และโลกใบนี้อย่างไม่มีวันจบสิ้น

พระพุทธเจ้าจึงทรงเป็นผู้วางรากฐานการสื่อสารเชิงสันติ เป็นผู้วางรากฐานการเมืองเชิงสันติ เป็นผู้วางรากฐานการสื่อสารทางการเมืองเชิงสันติ เป็นผู้วางรากฐานการปฏิบัติทางกาย ทางวาจา และทางใจ ให้เป็นไปเพื่อสันติภาพอย่างยั่งยืน ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า หากพุทธบริษัท น้อมนำคำสอนหรือ สิ่งที่พระพุทธเจ้าได้สื่อสารมาปฏิบัติในชีวิตของตนในแง่มุมที่แต่ละบุคคลกระทำได้ ให้เกิดผล ย่อมจะเกิดความสุขความเจริญแก่ชีวิตของผู้หนึ่งๆ และแก่สังคมประเทศชาติอย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. เอกสารชั้นปฐมภูมิ

- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาแปล ชุด ๙๑ เล่ม.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

ข. เอกสารชั้นทุติยภูมิ

- กรมศิลปากร. **การปกครองและการเมืองไทย.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๑.
- กาญจนา แก้วเทพ. **การวิเคราะห์สื่อ:แนวคิดและเทคนิค.** กรุงเทพมหานคร : บริษัทซีเอ็ดยูเคชั่น จำกัด, ๒๕๔๗.
- ทินพันธุ์ นาคะตะ. **พระพุทธศาสนากับสังคมไทย.** กรุงเทพมหานคร : สหทัยลोकและการพิมพ์, ๒๕๔๔.
- บุญมี แทนแก้ว. **จริยธรรมกับชีวิต.** กรุงเทพมหานคร : ณะการพิมพ์, ๒๕๓๗.
- พฤทธิสถาน ชุมพล, ม.ร.ว. **ระบบการเมือง : ความรู้เบื้องต้น.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- พิภพ ชวงเงิน. **จริยธรรมวิชาชีพ.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์รวมสาส์น, ๒๕๔๕.
- เมตตา วิวัฒนาคุณ. **การสื่อสารต่างวัฒนธรรม.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘.
- ยุพา สุภากุล. **การสื่อสารมวลชน.** กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๐.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒.** กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖.
- ลิขิต ธีรเวคิน. **วิวัฒนาการการเมืองการปกครองไทย.** พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๐.

วคิน อินทสระ. **พุทธจริยศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมดา, ๒๕๔๙.

วิชัย ตันศิริ. **วัฒนธรรมทางการเมืองและการปฏิรูป**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สุขุมและบุตร จำกัด, ๒๕๓๙.

วัลลภ ลำพาย. **แนวคิดและกระบวนการสื่อสารทางการเมือง ประมวลชุดวิชาการสื่อสารทางการเมือง**. นนทบุรี : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๕๑.

สมควร กวียะ. **การสื่อสารมวลชน: บทบาทหน้าที่ สิทธิ เสรีภาพ ความรับผิดชอบ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรวิวัฒน์, ๒๕๔๕.

สมบุญรณ์ สุขสำราญ. **พุทธศาสนากับความชอบธรรมทางการเมือง**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

สิทธิพันธ์ พุทธหุณ. **แนวคิดทางรัฐศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๑.

เสถียร เขยประทับ. **การสื่อสารกับการเมืองเน้นสังคมประชาธิปไตย**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

๒. ภาษาอังกฤษ

Berlo.D. K. **The process of communication**. New York : Rinehart and Winston,1960.

Rush.M.&Althoff.P. **An introduction to political sociology**. London : Thomas Nelson and son,1971.